

AGENCIJA ZA EKONOMSKI RAZVOJ GRADA PRIJEDORA
„PREDA-PD“, PRIJEDOR
AGENCY FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF MUNICIPALITY PRIJEDOR
„PREDA-PD“, PRIJEDOR

UL. Aleja kozarskog odreda b.b., Prijedor 79 101
Tel/fax 052-241-601
e-mail office@preda.rs.ba
www.preda.rs.ba

Rezultati ankete za procjenu negativnih efekata situacije
vezane za širenje COVID-19 virusa

April, 2020. godine

Uvodne informacije

U periodu od 3/4/2020 – 16/4/2020, Agencija PREDA je provela istraživanje za procjenu razmjera negativnih efekata krize uzrokovane širenjem virusa COVID-19. Istraživanje je provedeno korištenjem anketnog upitnika, koji je kreiran u saradnji sa Odjeljenjem za privredu i poljoprivredu, i distribuiran učesnicima ankete u elektronskoj formi. Anketni upitnik je koncipiran kako bi omogućio brzo prikupljanje podataka o dinamici poslovanja preduzeća u kriznoj situaciji, sa posebnim osvrtom na nivo zaposlenosti i očekivanjima poslodavaca u kontekstu najavljenih mjera podrške sa različitih nivoa vlasti. U okviru istraživanja, poseban fokus je bio na prikupljanju podataka i analizi poslovnih procesa koji trpe posljedice izazvane širenjem virusa COVID-19, a to su snabdijevanje sirovinama i repromaterijalom, odnosno plasman roba i usluga. Cijenimo da se podaci prikupljeni ovim putem mogu koristiti za pripremu mjera podrške privredi na srednjoročnom i dugoročnom nivou. U nastavku informacije su predstavljeni osnovni elementi i analiza istraživanja.

Ciljna grupa istraživanja

Ciljna grupa istraživanja su bili poslovni subjekti koji su aktivni u djelatnostima od strategijskog značaja za grad Prijedor, a primarno:

- Metaloprerađa,
- Drvoprerađa/industrija namještaja,
- Tekstil/koža/obuća.

Učešće u istraživanje su uzela 33 lokalna preduzeća, koja su prema podacima prikupljenim u samom istraživanju, na dan 1.3.2020. godine, zapošljavala 1354 osobe.

Posmatrano po oblastima, struktura posmatranog uzorka od 33 preduzeća je sljedeća:

- Metaloprerađa (17),
- Drvoprerađa/namještaj (7),
- Tekstil/koža/obuća (5),
- Plastika (1),
- Saobraćaj (1),
- Ostalo (2).

Trenutna uposlenost kapaciteta

Trenutna uposlenost kapaciteta je na prosječnom nivou od 39,73 % u odnosu na planirani nivo. Pod uposlenošću kapaciteta se podrazumijeva generalna procjena poslodavca o intenzitetu poslovnih aktivnosti u odnosu na planirani ili očekivani nivo, izražen u procentualnom iznosu.

Analizirajući po sektorima, situacija po ovom parametru je sljedeća:

- Metaloprerađa – 40,28 %,
- Drvoprerađa/namještaj - 33 %,
- Tekstil/koža/obuća - 50 %.

Ključni problemi

Na osnovu podataka prikupljenih na posmatranom uzorku, ključni problem u ovom momentu je u segmentu plasmana roba i usluga, što je istaklo 48% anketiranih preduzeća. Drugi po značaju je problem sa snabdijevanjem sirovinama i repromaterijalom, za šta se izjasnilo 22 % anketiranih preduzeća. Probleme vezane za širenje zaraze u najviši rang je svrstalo 10 % preduzeća. Isti procenat preduzeća (10 %) istakao je problem transporta kao ključni, kao i prispjeće obaveza za različite poreze i doprinose (takođe 10 % anketiranih).

Plasman roba i usluga

U skladu sa gorenavedenim, problemi sa plasmanom roba i usluga trenutno su najveća prepreka u poslovanju. Sva anketirana preduzeća (iz svih oblasti) prijavljuju probleme vezane za ovaj segment poslovanja, navodeći sljedeće tipične situacije:

- Veliko smanjenje potražnje za robama i uslugama/pad prihoda,
- Obustava/otkazivanje narudžbi (naročito u segmentu izvoznih poslova i poslova vezanih za dijasporu), prouzrokovanih blokadom izvoznih partnera (lanci salona namještaja, različiti trgovački lanci u oblasti tekstila/kože/obuće, lanci vezani za oblast metaloprerade),
- Prolongiranje već ugovorenih aranžmana, koji uzrokuju smanjenje ili prekid proizvodnih procesa, kao i skladištenje gotovih proizvoda koji su bili spremni za isporuku na izvozna tržišta.
- Nemogućnost završetka ugovorenih poslova u zemlji, a posebno u inostranstvu. Zabilježene su situacije u kojima se ugovoreni radovi montaže u inostranstvu ne mogu realizovati zbog zatvaranja granica, a da naručioci insistiraju da se poslovi završe, uključujući i opciju angažovanja firmi iz inostranstva (konkretno zemlje u kojoj se sami radovi izvode).
- Prekid pregovora za sklapanje novih ugovora u finalnoj fazi, čime je ugrožena realizacija velikih izvoznih poslova,
- Poremećaji na tržištu sekundarnim sirovinama (pad tražnje i otkupnih cijena za 40-60 %),
- Pad naplate (prolongiranje valuta za plaćanje već isporučenih roba i usluga),
- Trenutna prodaja vezana samo za zalihe,
- Obustava Lohn poslova (problemi sa snabdijevanjem materijalom zbog blokade izvoznih partnera),
- Problemi sa organizacijom transporta, u kontekstu značajnog produženja perioda isporuke, a samim tim i troškova,
- „Sezonski“ karakter proizvodnje (otkazivanje i smanjenje narudžbi za ugovorene kolekcije u sektoru tekstil, koža, obuća. Pomenuti „sezonski“ karakter je prisutan i u metalopreradi).
- Smanjenje i potpuna obustava putničkog transporta na svim nivoima u kombinaciji sa padom tražnje u veznim djelatnostima (turizam).

Snabdijevanje repromaterijalima i sirovinom

Analiza poslovnih procesa vezanih za snabdijevanje predstavljena je po ciljnim oblastima.

Preko 90 % preduzeća iz oblasti **metaloprerade** prijavila su otežan proces snabdijevanja koji se ispoljava kroz:

- Nestašicu i potpuni prestanak isporuke repromaterijala prouzrokovan zastojem proizvodnje kod dobavljača u zemlji i inostranstvu,
- Produženje rokova isporuke repromaterijala, uzrokovano zastojem proizvodnje i transportnim problemima,
- Povećanje cijena repromaterijala i sirovina,
- Promjene uslova plaćanja (zahtjevi za avansnim uplatama),
- Prestanak otkupa sekundarnih sirovina.

U **industriji namještaja** problem sa snabdijevanjem nije izražen kada je u pitanju osnovna sirovina (drvo, pločasti materijali). Problem je djelimično prisutan kada je u pitanju snabdijevanje drugim vrstama repromaterijala (lakovi, spužva, tekstil, okovi), koji se rješavaju iznalaženjem alternativnih dobavljača. Ističu se poremaćaji u rokovima isporuke zbog transportnih problema.

U oblasti **Tekstil/koža/obuća**, veoma su izraženi prekidi snabdijevanja osnovnim repromaterijalom koji se uvozi najviše iz Italije (uključujući i Lohn poslove). Ističu se i problemi sa transportnim aranžmanima (produžena vremena isporuke).

Procjena vrijednosti ugroženih poslovnih aranžmana

Procjena vrijednosti poslova koji su dovedeni u pitanje iznosi oko 11,8 miliona KM (odgovori se kreću u rasponu od 12.000 KM do 5,8 miliona KM). Podatak je potrebno uzeti sa rezervom jer su anketirani subjekti svoje procjene bazirali na različitim vremenskim nivoima – od poslova planiranih na kratkoročnim nivoima (mjesečno), do dugoročnih aranžmana vezanih za sezonu ili cijelu poslovnu godinu.

Stanje zaposlenosti

Stanje zaposlenosti u anketiranim subjektima je analizirano u odnosu na period prije 1.3.2020.g. Poredeći aktuelnu situaciju sa situacijom u pomenutom periodu, stanje zaposlenosti je sljedeće:

- 69 % radnika je u radnom procesu,
- 4,8 % radnika je radilo po principu „rad od kuće“,
- 24,7 % radnika na kolektivnom godišnjem odmoru,
- 0,5 % na bolovanju zbog COVID-19 situacije (2 poslovna subjekta (tekstil/koža/obuća) su imala situaciju da je radnike uputila na bolovanje zbog COVID-19),
- 1 % radnika je otpušteno (jedno preduzeće je otpustilo 33% radnika zbog smanjenja obima posla).

Stanje zaposlenosti u procentima po posmatranim sektorima je prikazano u sljedećoj tabeli:

Oblasti	Redovan rad	Rad od kuće	Kolektivni godišnji odmor	Covid-19 bolovanje	Otpušteno
Metaloprerađiva	83,4 %	1,2 %	15,4 %	0 %	0 %
Drvo/Namještaj	62,7 %	5,1 %	27,3 %	0 %	4,71 %
Tekstil/koža/obuća	59 %	0,2 %	37,6 %	3,2 %	0 %

Predložene (očekivane) mjere podrške

Oko 94 % anketiranih preduzeća dalo je minimalno jedan prijedlog mjere podrške u cilju prevazilaženja situacije uzrokovane širenjem COVID-19 virusom. Struktura prioriternih mjera je sljedeća:

- Intervencije u oblasti isplate ličnih dohodaka radnika je najčešća mjera, koju je predložilo oko 51 % anketiranih. Nivo očekivane podrške se kreće od iznosa neophodnih za podmirivanje dijela bruto ličnog dohotka (iznos poreza i doprinosa na zakonom propisani minimalni neto lični dohodak) do iznosa ukupnog bruto ličnog dohotka zaposlenih.
- Oko 19 % anketiranih predlaže neodređenu vrstu finansijske podrške (ne može se precizno utvrditi u kojoj oblasti).
- Mjeru moratorijuma na sve obaveze (kreditne, fiskalne, parafiskalne, itd.) predlaže 7 % anketiranih.
- Poboljšanje uslova za transport roba i usluga, odnosno pojednostavljenja (ubrzanja) uvoznih i izvoznih procedura („transportni“ koridori) predlaže 7 % anketiranih.
- Oko 7 % anketiranih očekuje normalizaciju stanja, kao najbolju mjeru podrške poslovanju.
- Kreditnu podršku predlaže 3 % anketiranih.
- Oko 3 % anketiranih predlaže intenziviranje podrške izvozu kroz organizaciju poslovnih susreta, promociju domaćih preduzeća i podršku za nastup na novim tržištima.

Zabilježen je i značajan broj mjera koje su anketirani sporadično predlagali, kao dodatne na već predložene prioritne mjere, od kojih izdvajamo:

- Obustava javnih nabavki i kapitalnih projekata,
- Rebalans budžeta sa akcentom na povećanje domaće proizvodnje,
- Omogućavanje rada firmama koje trguju sa tekstilnim materijalima,
- Garancije države na kredite i subvencioniranje iznosa kamata,
- Podrška (finansijska) javnog sektora planiranim investicijama u preduzećima,
- Smanjenje stope poreza i doprinosa na plate u „realnom“ sektoru,
- Reprogram poreza i doprinosa do momenta stabilizacije stanja,
- Skraćenje radnog vremena,
- Uvođenje mogućnosti plaćanja PDV-a na naplaćenu fakturu,
- Oslobođanje od obaveze plaćanja zakupa prostora za nekretnine u vlasništvu grada,

- Umanjenje računa za usluge javnih preduzeća za minimalno 50 % do kraja 2020. godine,
- Smanjenje ličnih dohodaka u javnom sektoru i ukidanje naknada koje ne proističu iz ugovora o radu,
- Pomoć nadležnih organa za dobijanje dozvola za kretanje preko granice za odgovorna lica u preduzećima,
- Dodjela „paketa“ novčane pomoći,
- Smanjenje cijene el. Energije – ukidanje vršnih opterećenja,
- Kreiranje beskamatnih kreditnih linija,
- Subvencionisanje projekata za promjenu proizvodnog programa (obuka radnika, nabavka opreme i mašina, itd.),
- Animiranje subjekata sa povećanim prometima za humanitarno djelovanje,
- Pojačan rad higijensko-epidemioloških službi kao podrška poslovnim subjektima,
- Racionalizacija procesa nabavke zaštitne opreme i dezinfekcionih sredstava.